

Поряд із тим наведені результати вказують на те, що «мовний чинник» дійсно є вагомою детермінантою політичної свідомості та поведінки сучасної молоді. Проблеми соціальної консолідації українського суспільства є актуальними не лише на сучасному етапі; вони зберігатимуть свою значущість і в повоєнній Україні, а їхнє розв'язання вимагатиме виважених дій та вчинків і з боку державної влади, і з боку звичайних громадян.

Дроздова М. А.

ФУТУРОЛОГІЧНІ УЯВЛЕННЯ УКРАЇНЦІВ: СПЕЦИФІКА МІКРО- ТА МАКРООБРАЗІВ МАЙБУТНЬОГО

В умовах російської агресії мільйони українців, вимушені вболівати за тривожне сьогодні, забули про вкрай важливе планування власного майбутнього. Ще розмитішими часто є уявлення про навколишній світ. Така невизначеність (толерантність до якої має місце у відносно невеликої кількості людей) майбутнього виступає стресовим чинником, адже здатна порушувати цілісність особистості, загрожувати втратою екзистенційної сповненості життя. З огляду на це футурологічні уявлення громадян України постають актуальною та перспективною науковою проблемою. **Метою нашого дослідження** стало вивчення особливостей уявлень про Я-майбутнє («мікрообраз») та майбутнє навколишнього світу («макрообраз») серед різних категорій громадян України в умовах російсько-української війни.

Методика та процедура дослідження. У дослідженні, яке проводилося наприкінці січня – на початку березня 2024 р. в Google Forms, взяли участь респонденти віком 18 – 83 роки (середній вік – 35,6; n=572 особи), серед яких 85,3% жінок (що властиво для вітчизняних онлайн-опитувань) і 14,7% чоловіків. За місцем перебування на момент дослідження опитані поділялися на три групи: 1) за постійним місцем проживання (56,8%); 2) внутрішньо переміщені особи внаслідок війни (11,7%); 3) зовнішньо переміщені особи внаслідок воєнних дій

(31,5%). За регіональним показником респонденти більшою мірою – вихідці з Чернігівської (44,1%), Київської областей та м. Києва (9,6%). Решта областей України (крім Донецької, Луганської, Запорізької та АР Крим, звідки не було жодного респондента) представлена поодинокими досліджуваними. Серед зовнішніх мігрантів найбільше опитаних перебувало в Німеччині (8%) та Польщі (5,6%). Щодо мови повсякденного спілкування, 50,1% спілкуються українською й російською однаковою мірою, 34,3% – українською та 14,7% – російською. За сімейним станом 42% мають власну сім'ю (партнера) та дитину (дітей); 25,25% не мають власної сім'ї (партнера), дітей; 22,4% мають власну сім'ю (партнера), але не мають дітей; 10,5% не мають власної сім'ї (партнера), але є дитина (діти).

Для вивчення футурологічних образів було використано авторську анкету з елементами шкалювання. За допомогою 10-бальної шкали (де 1 – мінімальний, 10 – максимальний бал) респонденти оцінювали складнощі прогнозування майбутнього, рівень оптимістичності уявлень про нього, рівень значущості (важливості) різних аспектів майбутнього, міру гіпотетичного й реального впливу на майбутнє власне та навколишнього світу. Математико-статистична обробка даних здійснювалася за допомогою програми SPSS v23.

Футурологічний мікрообраз (Я-майбутнє). Оцінювання даного образу стосувалося чотирьох компонентів – власного здоров'я, стосунків з близькими та рідними людьми, свого матеріально-фінансового благополуччя та професійного життя (наявність роботи, кар'єрне зростання). Згідно з отриманими результатами, більше складнощів у респондентів викликало прогнозування свого майбутнього матеріально-фінансового благополуччя (4,59), а менше – стосунків з близькими та рідними (3,29). Зазначимо, що ці стосунки досліджувані також оцінювали найоптимістичніше (5,26) порівняно з іншими аспектами Я-майбутнього (4,4 – 4,8). Натомість своє майбутнє професійне життя та матеріально-фінансове благополуччя опитані уявляли песимістичніше (4,44 і 4,46 відповідно). На наш погляд, це пов'язано з воєнними подіями в державі, котрі наклали відбиток на сприймання частиною українців свого подальшого життя як соціально та матеріально незахищеного.

Рівень значущості Я-майбутнього в усіх досліджуваних аспектах респонденти оцінювали посередньо (5,6 – 6,1). Припускаємо, що маємо справу з невпевненістю частини респондентів у завтрашньому дні, зосередженням навколо поточних проблем, відчуттям власної неспроможності щось планувати на перспективу. Найвище опитані громадяни оцінювали власну гіпотетичну та реальну спроможність впливати на майбутні стосунки з близькими й рідними (5,3 і 5,1), тоді як найнижче – на матеріально-фінансове (4,8 і 4,5 відповідно) й професійне (останнє стосується оцінок лише реального впливу – 4,5) життя. Мабуть, у сучасних воєнних реаліях підтримання контактів з близьким оточенням видається більш контрольованим, ніж матеріальні статки та робота/кар'єра. Серед способів впливу на Я-майбутнє досліджувані, за їхнім зізнанням, найактивніше використовували власні зусилля (5,3), а найрідше зверталися до різних магічних практик, ворожок (1,7) тощо. Частково це свідчить про активну життєву позицію частини респондентів, наявність у них певного критичного мислення, а частково може пояснюватися відсутністю «потрібних магів» у міжособистісному середовищі.

Аналіз стандартних квадратичних відхилень засвідчив найменший розкид даних в оцінках опитаними рівня значущості власного майбутнього у сферах стосунків з близькими та рідними людьми й власного здоров'я. У цілому можемо вести мову про важливість цих аспектів для досліджуваних, які, гадаємо, уявляються підґрунтям гарного майбутнього. Найбільше розходження у відповідях зафіксовано стосовно двох «екстернальних» способів впливу на власне майбутнє – звернення до церкви/Бога й очікування «вдалого» моменту, випадку, долі (напевно, це є наслідком поєднання у вибірці респондентів з різним типом особистості/світоглядом).

Футурологічний макрообраз. Оцінювання даного образу стосувалося трьох просторових рівнів – власного населеного пункту (в якому опитані проживають або проживали до вимушеного переселення), України та світу в цілому. Як засвідчують дані, найскладніше досліджуваним було прогнозувати майбутнє України (5,4), а порівняно найлегше –

власного населеного пункту (4,9). Хоча загалом рівень складнощів передбачення макрообразу майбутнього фактично перебуває в діапазоні середніх значень. Такі результати зумовлені поточною невизначеною ситуацією в державі на фоні російсько-української війни. Рівень оптимістичності оцінок макрообразу майбутнього був нижчим за середній. Причому найпесимістичніше респонденти уявляли майбутнє власного населеного пункту (4,0), а найбільш оптимістичним видавалося майбутнє світу (4,3). Очевидно, це зумовлене поширеним уявленням про Чернігівський регіон як депресивний (зважаючи на стан екології, народжуваності та відсутність потужних об'єктів промисловості), тоді як образ світу стереотипно пов'язується з розвиненими та перспективними країнами Заходу. Рівень значущості для себе усіх складових макрообразу досліджувані оцінили посередньо (5,33 – 5,8) з певним пріоритетом важливості України. Мабуть, як і у випадку з мікрообразом, маємо справу з вимушеним у поточній ситуації зосередженням на нагальних особистих справах і відсутністю можливостей впливати на завтрашній день. Це підтверджують, зокрема, результати щодо оцінок вірогідності важливих для України подій у майбутньому (перемоги її у війні з росією у 2024/2025/2026 роках; вступ до ЄС, НАТО; перетворення на впливову демократичну європейську державу, покращення соціально-економічного становища, подолання корупції). Усі отримані показники знаходилися в діапазоні нижче середніх значень (3,1 – 3,7) з дещо вищою оцінкою перемоги України у війні через кілька років та її вступу до ЄС. Це засвідчує песимістичність прогнозування майбутнього нашої держави, пов'язану передусім з російською агресією та, як наслідок, складною економічною й політичною ситуацією. Власну можливість гіпотетично й реально впливати на всі складові макрообразу майбутнього досліджувані оцінили низько (2,3 – 2,9 і 2,0 – 2,5 відповідно). Причому найнижчі оцінки в обох випадках були отримані щодо можливості впливу на майбутнє світу. З огляду на особливості розвитку кожної країни, її унікальну політику та часті світові конфлікти, це зовсім не дивує. Серед різних способів впливу на майбутнє України найнижчі оцінки отримала участь досліджуваних у роботі

політичних організацій (рухів, партій тощо) та військова служба. Напевно, такі дані пояснюються специфікою нашої вибірки, переважну більшість якої склали жінки (у своїй більшості вони не військовослужбовці й традиційно менш зацікавлені політикою). Найактивніше, порівняно з іншими способами, респонденти прагнули впливати на майбутнє Батьківщини збереженням мови, національних традицій (5,3), а також чесною та якісною працею (5,2). Однак, ця активність оцінювалася на середньому рівні. Решта способів впливу (творчість, саморозвиток; надання фінансової допомоги ЗСУ та іншим структурам; участь у роботі громадських / благодійних організацій; патріотичне виховання дітей та молоді; звернення до церкви / Бога, молитви за Україну) отримала оцінки нижче середніх (3,1 – 4,6). Таким чином, можемо констатувати наявність серед респондентів не дуже активної життєвої позиції щодо вибудовування майбутнього України, безпосередньої участі у його забезпеченні.

Аналіз стандартних квадратичних відхилень показав найменший розкид даних у низьких оцінках опитаними рівня власного реального впливу на майбутнє світу в цілому, що є цілком логічним і демонструє реальне усвідомлення своїх можливостей. Найбільші розходження у відповідях стосувалися уявлень щодо перемоги України у війні з росією у 2024 р. (час проведення дослідження) та через кілька років, а також звернення до церкви / Бога, молитов за Україну як одного зі способів впливу на майбутнє України. Мабуть, це зумовлено індивідуальними особливостями світогляду респондентів (наявністю оптимістичних/песимістичних і релігійних настанов).

Припускаємо, що в поточному 2025 р. частина вищеписаних результатів швидше за все зміниться внаслідок геополітичної та воєнної динаміки (зміни на передовій, у політиці США щодо України тощо).

Підсумовуючи, зазначимо існування серед вітчизняних громадян нечітких («розмитих») футуристичних уявлень на когнітивному, емоційному та поведінковому рівнях, що засвідчують загалом низькі оцінки за переважною більшістю складових мікро- та макрообразів. У образі Я-майбутнього

порівняно чіткішими (прогнозованішими, оптимістичнішими; такими, що більшою мірою піддаються впливові) постають уявлення про власні стосунки з рідними та близькими людьми, натомість найменш визначеними – уявлення про матеріально-фінансове та професійне життя. Щодо макрообразу, єдиної тенденції певним чином оцінювати конкретну складову серед респондентів немає. Зокрема, найскладнішим уявляється прогнозування майбутнього України, а найлегшим – власного населеного пункту; найпесимістичнішим – майбутнє свого населеного пункту, а найоптимістичнішим – майбутнє світу. Спільним у структурі мікро- та макрообразу майбутнього є, по-перше, посереднє оцінювання значущості різних його складових, а по-друге, демонстрація у ряді аспектів посередньої активності вітчизняних громадян щодо власного впливу на Я-майбутнє і майбутнє навколишнього світу – акцент ставився на власні зусилля (працю, навчання) та на збереження мови, національних традицій.

Дяченко В. А.

НЕЙРОПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ПОРУШЕННЯ ВПФ У ДІТЕЙ З ТРУДНОЩАМИ ШКІЛЬНОГО НАВЧАННЯ

Під труднощами у навчанні розуміють специфічні проблеми у дитини з набуття знань і розвитку складних навичок, необхідних для навчання тими способами, якими навчається більшість дітей. До труднощів шкільного навчання традиційно відносять труднощі, пов'язані з процесом читання, письма, рахунку, які стають на заваді успішному отриманню знань. Проблеми, пов'язані з неуспішністю в початкових класах, стають центральними за своєю значущістю і найбільш важкими з погляду перспектив розвитку дитини. Тому актуальною є рання діагностика та аналіз нейропсихологічних чинників у виникненні труднощів навчання.

Мета нашого дослідження – аналіз нейропсихологічних чинників у виникненні навчальних труднощів у шкільному віці.